

Scena

FIODOR DOSTOJEWSKI

CUDZA ŻONA
KROKODYL
MAŻ POD ŁÓŻKIEM

2

PAŃSTWOWY TEATR
DRAMATYCZNY
IM. ADAMA MICKIEWICZA
W CZĘSTOCHOWIE

• • • • •
DYREKTOR I KIER. ARTYSTYCZNY AUGUST KOWALCZYK

KIEROWNIK LITERACKI JAN PIERZCHAŁA

FIODOR MICHAJŁOWICZ
DOSTOJEWSKI

1821 - 1881

Był uczniem Gogola. To Niekrasow po przeczytaniu pierwszej części opowieści Dostojewskiego „Biedni ludzie” — zawołał do krytyka Bielińskiego: — Pojawił się nowy Gogol!

A więc od autora „Martwych dusz” uczył się Dostojewski trudnej sztuki wywoływania śmiechu, choć przecie znany jest światu jako sędzia ciemnych stron losu ludzkiego i nawet własne jego życie poskapiło mu radości.

Dobrze zapoczątkowaną karierę pisarską przerywa w roku 1849 aresztowanie Dostojewskiego. A został skazany na karę śmierci za rzekomą działalność antypaństwową i już przeżywał grozę długich przygotowań do egzekucji, by po rozkazie „cel” usłyszeć treść carskiego ulaskawienia, zamieniającego karę śmierci na długoletnią katorgę.

Dostojewski spędza cztery lata na Syberii, potem drugie tyle jako szeregowiec w Batalionie Syberyjskim. Po odbyciu kary i długich staraniach wraca do Petersburga. Jest już innym człowiekiem. Dręczony atakami epilepsji, wymówkami nie kochającej go żony, przesładowany przez wierzących, zaczyna pisać drobne opowiadania na zamówienie i w narzuconym terminie.

Zaprzątnięty troskami bytowymi — redaguje liberalny miesięcznik „Wremia” (Czas), który zamknięto w okre-

sie powstania styczniowego, co pociągnęło za sobą ruinę materialną Dostojewskiego. Do tego przeżyć musi śmierć żony oraz starszego brata Michała — „dobrego ducha” pisarza.

Dostojewski ucieka przed wierzącymi, na jakiś czas wyjeżdża za granicę. Po powrocie pisze „Zbrodnię i karę” — obok „Braci Karmazow” największe swe dzieło. Żeni się po raz drugi, by znowu wyjechać za granicę, tym razem na cztery lata; pisze między innymi „Notatki z podziemia” i „Biesy”. Kiedy wraca do kraju jest już wielkim pisarzem.

Na krótko przed śmiercią kończy swoje wielkie dzieło „Bracia Karmazow”. Umiera w 1881 r.

Dostojewski zdobył sławę i nigdy nie zaprzeczoną wielkość dzięki swym dwóm powieściom: „Zbrodni i karze” i „Braciom Karmazow”, których reszta jego dorobku nie przewyższyła pod względem artystycznym. Nie mniej jednak wszystko, co wyszło spod ręki Dostojewskiego, stanowi przejmującą sumę osobistego doświadczenia pisarza.

Na sumę tę składają się także drobne opowiadania z pierwszego okresu. „Cudza żona” i „Mąż pod łóżkiem” powstały jeszcze przed katorgą, kiedy Dostojewski był pod przemożnym wpływem Gogola, „Krokodyl” — w kilka lat po powrocie z Syberii, kiedy pisarz nie wyzwolił się jeszcze spod tego wpływu. —

Mali urzędnicy, ich zwierzchnicy, cała hierarchia ludzi umundurowanych, podzielonych na stopnie, przemykających się lub krocących godnie po ulicach Petersburga — oto co zaprzętało wówczas wyobraźnię Dostojewskiego.

Ale urzędnik w kontekście jego opowiadań jest nie tylko osobnikiem pełniącym określone obowiązki — to także człowiek nacechowany jemu tylko właściwym życiem uczuciowym. Dostojewski rozkłada tę sferę uczuć na czynniki pierwsze.

Wynik tego zabiegu, a więc człowieka zadreżonego, zapędzonego wbrew swej woli w gąszcz labiryntu zależności i układów obyczajowych, z którego nie może się już wydostać — tego człowieka zobaczymy później wszędzie, niemal w każdym utworze Dostojewskiego.

Dlatego nie powinniśmy zapominać o jego mniejszych utworach, które są nierozdzielnie związane z całą twórczością Dostojewskiego i w wyraźny sposób ukazują mechanizm twórczej pracy wielkiego pisarza.

W opowieści Fiodora Dostojewskiego „Słabe serce” znaleźliśmy taką oto rozmowę:

— Są pewne tematy...

— Jakie tematy?

— Ano takie, że jeżeli zaczniesz je poruszać w takiej sytuacji — stracisz powagę, nie uda się, wypadnie śmiesznie, a to sprawy wcale nie śmieszne, ale poważne.

— A idźże z powagą! Też pomysł! Opowiadaj tak, żeby było do śmiechu, tak masz opowiadać, a poważnych spraw nie chcę, bo inaczej jaki z ciebie przyjaciel? No powiedz sam — jaki kolega? co?...

Pragniemy, by słowa te mogły stanowić dewizę naszej interpretacji Dostojewskiego. — Spróbowaliśmy zaadoptować trzy żarty literackie genialnego rosyjskiego

pisarza: *Cudzą żonę, Krokodyla i Męża pod łóżkiem* w ten sposób, by nie zgubić zasadniczego rytmu jego twórczości.

Dostojewski, jakiego znamy z tych opowiadań, to przede wszystkim znakomity ironista. Jego opowiadania mają wyraz współczesnej tragifarsy i wartę są przeobrażenia w teatralną zabawę. Z pewnym jednak zastrzeżeniem. Bohater tych utworów ociera się o autentyczny problem. Siebie samego i świat cały traktuje ze śmiertelną powagą, powagą aż do śmieszności. Otoczony cynizmem, ubrany w niedopasowaną szatę groteski, w nieprzychylniej, dusznej atmosferze, swój przesadnie traktowany dramat rozegra wśród znużenia, zobojętnienia, zdrad małżeńskich i chciwości.

Z kontrastu między zewnętrznym światem a tym co kryje się we wnętrzu bohatera — wynika specyficzny humor Dostojewskiego. Reszta jest więc zabawą i o nią dbaliśmy przede wszystkim, zwracając się w stronę groteski, rysując postacie grubą, szkicową kreską.

Takie postępowanie ma jeszcze jedno uzasadnienie, wynikające z samych założeń sceny. U podstaw Sceny AŻ leży bowiem zasada, którą najprościej byłoby nazwać zasadą gambitu: rezygnacja z pewnych wartości konwencji teatralnej, takich jak osadzenie akcji w epoce, perfekcja kostiumu, wydobywanie niuansów ról po to, by wyrobić sobie w zamian dogodną pozycję wyjściową dla pełnej swobody poczynań. Chcemy być tej zasadzie wierni, pozostając sprzymierzeńcami publiczności. Podjęliśmy więc humor Dostojewskiego!

„Leży w drzwiach naszego czasu”.

ADOLF RUDNICKI „Niebieskie kartki”

W stosunkach z ludźmi, zwłaszcza z kobietami, Dostojewski często wykazywał oburzającą słabość i głupotę. W wydobywaniu się z nieszczęść i w pisaniu książek objawiał niezwykłą moc ducha.

COLIN WILSON „Outsider”

CUDZA ŻONA

Tworogow	STANISŁAW MOŁEK
Szabrin.	BOLESŁAW BOMBOR
Jego żona	BARBARA WRONOWSKA
Bobynicyń	BOGUSŁAW STOKOWSKI

KROKODYL

Niemiec	ROMAN KRUCZKOWSKI
Iwan Matwieicz	BOLESŁAW BOMBOR
Helena Iwanowna	BARBARA WRONOWSKA
Siemion Siemionycz	BOGUSŁAW STOKOWSKI
Timofiej Siemionycz.	ADAM KRAJEWICZ
Pan z gazetą.	STANISŁAW MOŁEK

MAŻ POD ŁÓŻKIEM

Starszy pan	BOLESŁAW BOMBOR
Młodszy pan	BOGUSŁAW STOKOWSKI
Mąż	ADAM KRAJEWICZ
Żona	JANINA BOCHEŃSKA

Adaptacja i dekoracje

RYSZARD WINIARSKI
FELIKS FALK

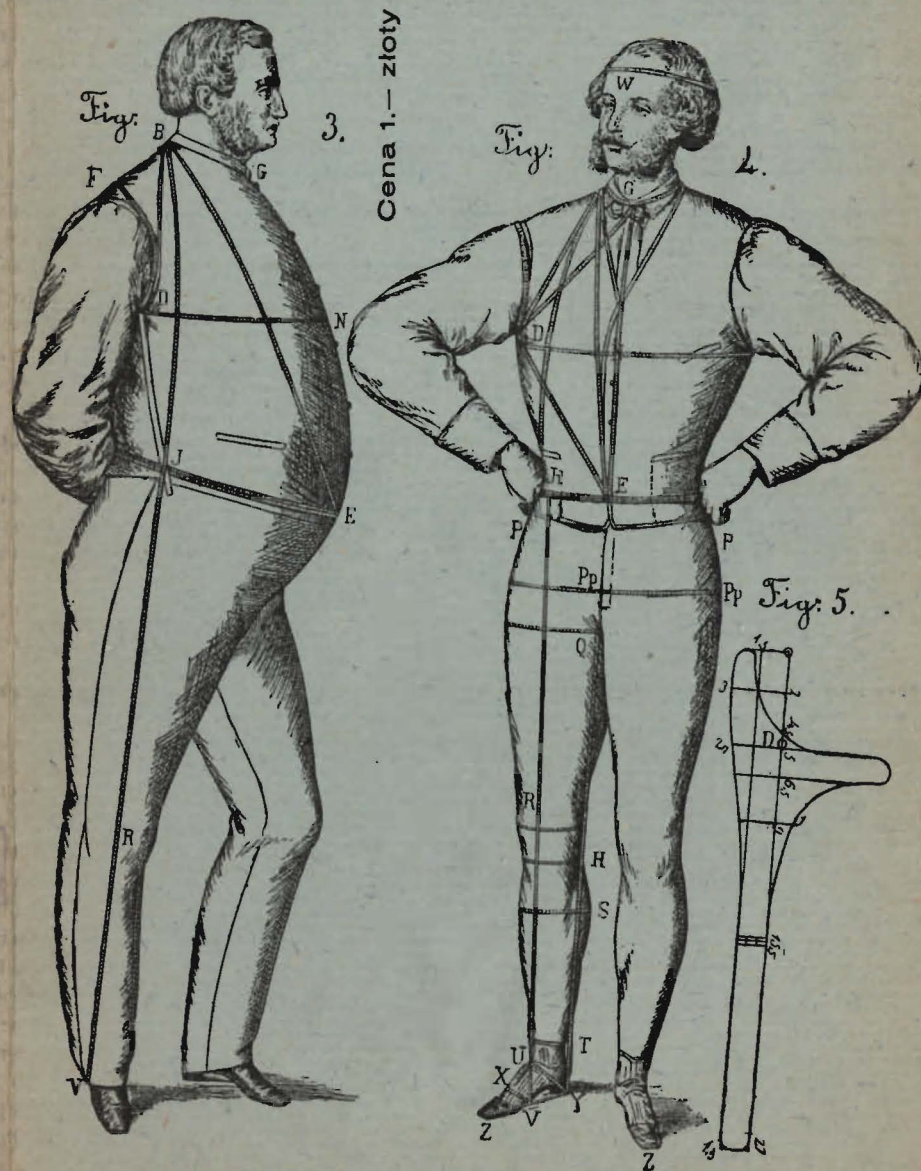
Reżyseria

RYSZARD WINIARSKI
STANISŁAW MOŁEK

Muzyka – ZYGFRYD JAŁOWIECKI

ADAPTACJA NA PODSTAWIE PRZEKŁADU WŁADYSŁAWA BRONIEWSKIEGO

Wiadomo, że jeżeli po godzinie siódmej wieczorem jeden mieszkaniec Petersburga nagle zagada na ulicy

o czymkolwiek do drugiego mieszkańca Petersburga, to ten drugi na pewno się przełęknie.